

ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Світлана Гаврилюк¹, Сергій Мелесик², Наталія Воробйова³

¹К.е.н., доцент, доцент кафедри туризму, ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: gavrylyuks@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1001-4046>

²Доцент кафедри туризму, ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: MelesykSV@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9235-0280>

³К.е.н., доцент, доцент кафедри арт-менеджменту та івент-технологій, Національна Академія керівних кадрів культури та мистецтв, м. Київ, Україна, e-mail: fuete103@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7684-6705>

THE STRATEGIC DEVELOPMENT CHALLENGES OF TOURIST DESTINATIONS IN THE WARTIME CONDITIONS

Svitlana Havryliuk¹, Serhii Melesyk², Nataliia Vorobyova³

¹PhD of Economics, Associate Professor, Associate Professor of Tourism Department, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: gavrylyuks@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1001-4046>

²Associate Professor of Tourism Department, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: MelesykSV@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9235-0280>

³PhD of economics, Associate Professor of Department art management and event technologies, National Academy of Managerial staff of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, e-mail: fuete103@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7684-6705>

Анотація. У статті представлено дослідження особливостей управління туристичною дестинацією в умовах воєнного часу, обґрунтовано основні проблеми управління дестинацією в цих умовах, що перешкоджають управлінню туристичною дестинацією у воєнний час. Автори виконали комплексне дослідження критичних факторів, що впливають на стратегічне управління туристичними дестинаціями у непередбачуваних умовах війни. Визначено завдання та основні особливості стратегічного управління за таких обставин. Проаналізовано тенденції розвитку туристичного підприємництва в Україні, систематизовано основні проблеми і загрози. Автори систематизували та узагальнили виклики, з якими зіштовхуються в умовах воєнного стану суб'єкти туристичного підприємництва, серед яких: зниження туристичного попиту, вимушений переїзд значної частини населення, обмеження на виїзд за кордон для чоловіків, закриття неба, зростання операційних витрат, зниження безпеки туристів та інші. Зазначається, що інструментами вирішення цих проблем можуть стати розробка нових турів та переорієнтація туристичної діяльності на більш перспективні туристичні напрямки в умовах військових конфліктів. Досліджено переваги туристичних дестинацій як основи формування оптимальної стратегії управління в умовах воєнного часу. Акцентовано увагу на стратегічні та тактичні можливості для підтримки розвитку туристичного підприємництва у контексті сучасних викликів. Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному вивченні даної проблематики та знаходженні нових підходів щодо управління туристичними напрямками в умовах невизначеності. Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні та специфічні методи, зокрема, метод логічного узагальнення, порівняльного аналізу, теоретичної інтерпретації, а також аналітичний, системний методи, порівняльний аналіз і систематизація. Результати проведеного дослідження можуть бути корисними у практичній роботі туристичних підприємств, які прагнуть підвищити ефективність своєї господарської діяльності в умовах воєнного часу.

Ключові слова: туристична дестинація, стратегічне управління, туристична галузь, воєнний стан, сталий розвиток.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 2; бібл.: 15

Abstract. The article presents a study on the peculiarities of managing a tourist destination during wartime. It outlines the main problems of destination management in these conditions and the obstacles that hinder the management of tourist destinations during wartime. The authors conducted a comprehensive study of critical factors that influence the strategic management of tourist destinations in unpredictable war conditions. The tasks, and main peculiarities of strategic management under such circumstances have been identified. Trends in the development of tourism entrepreneurship in Ukraine have been analyzed, and the main problems and threats have been systematized. The authors have categorized and summarized the challenges faced by tourism entrepreneurs in wartime, including decreased tourist demand, forced relocation of a significant part of the population, restrictions on men traveling abroad, closed airspace,

increased operating costs, decreased tourist safety, and more. It is noted that the development of new tours and the reorientation of tourism activities to more promising tourist destinations in conflict areas could be the tools to address these problems. The advantages of tourist destinations as the basis for forming an optimal management strategy in wartime have been examined. Emphasis has been placed on the strategic and tactical opportunities to support the development of tourism entrepreneurship in the context of modern challenges. The scientific novelty of the obtained results lies in the comprehensive study of this issue and finding new approaches to managing tourist directions in uncertain conditions. The methodological basis of the study includes general theoretical and specific methods, including logical generalization, comparative analysis, theoretical interpretation, as well as analytical, systematic, comparative analysis, and systematization. The results of the study can be useful in the practical work of tourism enterprises seeking to improve the efficiency of their economic activities in wartime.

Keywords: tourist destination, strategic management, tourism industry, martial law, sustainable development.

Formulas: 0; **fig.:** 0; **tabl.:** 2; **bibl.:** 15

Постановка проблеми. Туристичний ринок вразливий до різноманітних криз, що призводять до дестабілізації ситуації всередині країни. Цей факт підтверджує ситуація в туристичній галузі України, яка з початком повномасштабного вторгнення росії гостро відчула вплив агресивних військових дій і пережила справжній крах. У зв'язку з воєнними діями на території України загострилися проблеми, пов'язані зі зменшенням рівня ділової активності, уповільненням економічного розвитку, падінням споживчого попиту, спричиненого скороченням реальних доходів населення. Ці обставини вимагають розробки довгострокових стратегій та механізмів забезпечення передумов економічного зростання вітчизняних туристичних дестинацій.

Сфера туризму в Україні до початку повномасштабної військової агресії мала потужний ресурсний потенціал. У країні функціонувала система вітчизняного туризму, яка багатовекторно синтезувала переваги соціальної, гуманітарної та економічної сфер, у центрі уваги яких поставали інтереси та потреби туристів, що визначало пріоритетні орієнтири діяльності суб'єктів туристичного підприємництва. У результаті повномасштабного вторгнення російського агресора туристична сфера України зіштовхнулася з низкою критичних викликів, пов'язаних із руйнацією значної кількості об'єктів природної, історико-культурної, духовної спадщини та туристичної інфраструктури, які використовувалися для розвитку національного туризму.

Управління туристичними дестинаціями в охоплених війною районах вимагає враховувати багато викликів.

Необхідним є використання стратегічного підходу до просування туризму та підтримки місцевої економіки, одночасно забезпечуючи потреби безпеки туристів і місцевих жителів. Війна вплинула на туристичні дестинації значною мірою: зменшилася кількість відвідувачів, було пошкоджено інфраструктуру та туристи почали сприймати туристичні дестинації як небезпечні для життя місця перебування. Однак за належного управління та координації туристичні напрямки в районах, які постраждали від війни, все ще можуть залучати відвідувачів і сприяти зусиллям з відновлення та відбудови.

Безпека є вирішальним чинником у стратегічному управлінні туристичною дестинацією під час війни. Важливо оцінити ризики та загрози, які створює конфлікт, і вжити заходів для захисту споживачів і працівників туристичних підприємств. Це може включати посилені заходи безпеки, такі як контрольно-пропускні пункти, патрулювання та плани реагування на надзвичайні ситуації, а також чітке інформування туристів про ситуацію на місці та будь-які потенційні ризики.

Іншим критичним аспектом управління туристичною дестинацією в умовах війни є збереження та популяризація культурних і природних пам'яток території. Незважаючи на виклики війни, багато туристичних дестинацій мають значні історичні місця, природні ландшафти та культурні заходи, які можуть привабити відвідувачів. Зберігаючи та популяризуючи ці визначні пам'ятки, туристичні дестинації можуть продовжувати задовольняти потреби туристів і отримувати дохід для місцевої економіки.

Крім того, вкрай важливо співпрацювати з місцевими громадами, державними органами та міжнародними організаціями для координації зусиль і ресурсів для управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ на територіях, постраждалих від війни. Працюючи разом, зацікавлені сторони можуть використовувати свій досвід і ресурси для підтримки зусиль з відновлення та реконструкції, заохочення сталої туристичної діяльності та забезпечення довгострокової життєздатності туристичної DESTИНАЦІЇ.

Управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ у воєнний час потребує комплексного та стратегічного підходу для забезпечення безпеки туристів, популяризації та збереження культурних і природних пам'яток, а також співпраці із стейкхолдерами для ефективного управління та відновлення. Незважаючи на виклики війни, за умов належного управління та координації, туристичні DESTИНАЦІЇ в районах, які постраждали від війни, можуть продовжувати залучати відвідувачів, підтримувати місцеву економіку та сприяти відновленню та відбудові місць подорожування.

Аналіз останніх досліджень й публікацій. Дослідженню питань розвитку туристичної галузі в економічній системі України в умовах війни сьогодні приділяють наукову увагу багато дослідників. У роботах Демчук Л.І., Зарубіної А. В., Паньків Н. Є., Романової А., Сірої Е.О. розглядається вплив війни на туризм, аналізується поведінка суб'єктів ринку туристичних послуг в умовах воєнного стану. Науковці Малюта Л.Я., Недзвецька О. В., Роїк О.Р., Чабан М. та Щербаківа Н. О. приділили увагу розгляду перспектив відновлення і розвитку туризму в післявоєнних умовах в Україні.

У зв'язку з складними сучасними умовами, спричиненими війною в Україні та глобальними змінами у світі, зростає необхідність постановки та вирішення таких важливих завдань як розгляд особливостей управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ в умовах війни для

забезпечення подальшого відновлення вітчизняної економіки у цих умовах.

Формулювання цілей статті. Для успішного пом'якшення впливу конфлікту на індустрію туризму вкрай важливо створити ефективний план стратегічного управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ в районах, які постраждали від війни.

Стаття має на меті дати комплексне розуміння критичних факторів, які впливають на стратегічне управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ за таких обставин. Аналізуючи наявну літературу з цього питання, дослідження визначає значні проблеми, які перешкоджають стратегічному управлінню туристичною DESTИНАЦІЄЮ у воєнний час. Відповідно, запропоноване стратегічне управління концепцією туристичної DESTИНАЦІЇ, яке може ефективно вирішувати виклики та використовувати можливості, надані індустрією туризму в зонах військових конфліктів. Структура, запропонована авторами, надасть дорожню карту для зацікавлених сторін, політиків і суб'єктів індустрії туризму, щоб сприяти ефективному управлінню туристичними DESTИНАЦІЯМИ в таких складних воєнних умовах.

Для досягнення поставленої мети в статті використовуються загальнотеоретичні та специфічні методи, зокрема, метод логічного узагальнення, порівняльного аналізу, теоретичної інтерпретації, а також аналітичний, системний методи, порівняльний аналіз і систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм є однією з найбільших і високоприбуткових галузей світової економіки, складовою зовнішньоекономічної діяльності держав, а як форма міжкультурної комунікації є важливим фактором забезпечення миру, моральною й інтелектуальною основою міжнародного співробітництва. Разом з тим нестабільна політична обстановка у країнах і регіонах, військові конфлікти різного масштабу або загроза їх виникнення, серйозні економічні та фінансові кризи, інфляція, загострення екологічних проблем

завдають значної і миттєвої шкоди туристичному бізнесу.

Деякі геополітичні чинники, такі як, агресія, впровадження санкцій, посилення візових режимів, політичні перевороти, а також, терористичні акти миттєво відображаються на туризмі. Це призводить до зменшення туристичних потоків і великих збитків. Крім того, окремі чинники, такі як, військові конфлікти або анексія території держави можуть повністю знищити туристичну інфраструктуру і зробити певну частину країни не придатною для використання з туристичною метою [1].

З початком війни туризм в Україні фактично зупинився, але з часом незважаючи на військові дії та встановлені обмеження, туристичний сектор відновив свою роботу в безпечних дестинаціях, де не ведуться активні бойові дії. На сьогоднішній день ситуація відносно стабілізувалась у центральних і західних районах країни, люди почали повертатися до подорожей. Відпочинок дозволяє громадянам воюючої країни відволікатися від негативних новин, зміцнити своє психологічне здоров'я, підтримувати та розвивати національну економіку. Важливо розуміти, що туризм не лише приносить доходи підприємцям у регіонах, але й сприяє створенню робочих місць, відновленню місцевої економіки та інфраструктури. Отже, розвиток туризму під час воєнного стану має велике значення як для здоров'я нації, так і для економічного добробуту країни.

Туризм як сфера світової економіки у своєму розвитку орієнтується на споживача. Потреби у пригодах, пошук нових вражень підштовхнули розвиток військового та екстремального туризму, який останнім часом набирає популярності.

Вільямс, Васслер і Феделі (2023) визначили категорії військового туризму: 1) гарячі військові подорожі як пригодницький відпочинок, який потребує фізичної підготовки та спальних мішків; 2) бойове волонтерство, що означає фізичну участь у бойових діях; 3) небойове волонтерство – туристи можуть брати

участь і приєднуватися до організацій, які прагнуть надавати медичну чи матеріально-технічну допомогу жертвам конфлікту та 4) віртуальні військові подорожі – не передбачають фізичного ризику та присутності на місці війни, такі туристи отримують інформацію он-лайн або долучаються до фінансової підтримки українських сил оборони.

Долнікар і МакКаб (2022) рекомендували, щоб індустрія туризму, продаючи подорожі, допомагала країнам, які оговтувалися від війни. Як стратегічний інструмент для туристичних дестинацій економічні суб'єкти можуть застосовувати туристичний маркетинг, заснований на солідарності, емпатії та готовності підтримати місцевих жителів, що було корисним у туристичній комунікації після стихійних лих [3].

За словами Дж. Дж. Сімпсона та А. Шулера Скотта (2023), теоретична модель волонтерства у військовому туризмі, заснована на поєднанні теорій солідарності місць і парафіяльного альтруїзму, передбачає, що люди, швидше за все, мають намір подорожувати (і згодом брати участь) у зони бойових дій при виконанні кількох умов: 1) небойовий мандрівник-доброволець: (а) відчуває високу солідарність; (б) є альтруїстом; і (с) відчуває низьку злобу до ворожої групи; 2) мандрівники-добровольці, швидше за все, мають намір подорожувати, коли (а) є висока солідарність; (б) високий альтруїзм; і (с) незлоба серед інших є високою [4].

Нестабільна політична ситуація та розгортання повномасштабної війни в Україні призвели до втрати позицій на ринку туристичних послуг. При виборі місця призначення подорожі туристи передусім враховують стабільність політичної ситуації, відсутність військових конфліктів, заворушень всередині країни, також важливим є відношення місцевого населення до подорожуючих та багато інших факторів.

Щоб невілеювати вплив військового конфлікту на розвиток туристичного бізнесу, необхідно виокремити негативні фактори ризику для туристичної сфери.

Туристична діяльність під час війни має наступні проблеми, які потребують додаткового розгляду та аналізу (табл. 1).

Головною проблемою внутрішнього туризму є безпека населення, яку в умовах війни не можливо спрогнозувати, а також визначити чітко безпечні території. Непрогнозованим залишається масштаб руйнувань населених місць та інфраструктури, у тому числі туристичної, що унеможлиблює розробку стратегії розвитку туризму. Так, станом на 25 квітня 2024 року Міністерство культури та інформаційної політики верифікувало вже

1062 епізоди руйнувань об'єктів культурної спадщини і культурних інституцій, з них пам'яток національного значення – 123, місцевого значення – 864, щойно виявлених об'єктів культурної спадщини – 75. Руйнування зафіксовані на території 18 областей. Найбільше від дій загарбників постраждали пам'ятки архітектури та містобудування – 316 з них або знищені, або пошкоджені, пам'ятки архітектури – 307 та пам'ятки історії – 226 од. [9]. Рівень ураження об'єктів коливається від легких пошкоджень до повного руйнування.

Таблиця 1. Негативні наслідки впливу військових дій на сферу туризму в Україні

Проблеми	Характеристика
<i>Зниження рівня безпеки туристів</i>	Складно спрогнозувати та чітко визначити безпечні території. Через активні бойові дії на сході та півдні України. Туризм став небезпечним, особливо у прифронтових зонах.
<i>Скорочення туристичних потоків</i>	Військовозобов'язаним громадянам України заборонено залишати територію країни, що негативно впливає на виїзний туризм. Кількість іноземних туристів, що відвідали Україну, теж зменшилася. За даними Держприкордонслужби, у 2021 році до України в'їхало 4,27 млн. іноземних громадян, тоді як у 2022 році спостерігався спад обсягів іноземного туризму майже вдвічі порівняно з попереднім роком (до 2,31 млн. осіб), у 2023 році в'їхало лише 2,45 млн. іноземних громадян [5, 6, 7].
<i>Порушення логістики туристичних потоків</i>	З 24 лютого 2022 року закрили повітряний простір для польотів цивільної авіації над Україною через високий рівень авіаційної небезпеки. Відбулися також зміни в роботі залізничного та авто сполучення.
<i>Зменшення надходжень до бюджету від туризму</i>	У 2022 році підприємства туристичного бізнесу сплатили податків на суму 1,55 млрд грн., що на 31% менше рівня 2021 року (2,23 млрд грн), а у 2023 році - 2,04 млрд грн, що менше за попередній на 8% [8]
<i>Руйнування туристичної інфраструктури та об'єктів туристичного призначення</i>	За період з 24 лютого 2022 року до 25 квітня 2024 року Міністерство культури та інформаційної політики України зафіксувало руйнування або пошкодження 1062 об'єктів культурної спадщини на території 18 областей [9]. Агресор вів бойові дії на території 900 об'єктів природно-заповідного фонду площею 12406,6 кв. км (1,24 млн га), що становить близько третини площі природно-заповідного фонду України [10].
<i>Дефіцит кваліфікованих кадрів</i>	Зменшення кількості кваліфікованих кадрів внаслідок міграційних процесів. Через закриття туристичних підприємств багато колишніх працівників туристичної сфери були змушені змінити місце роботи чи професію.
<i>Згортання туристичних програм</i>	Скорочення промоційних заходів, згортання туристичних програм внаслідок перерозподілу фінансів на оборонну та соціальну сфери
<i>Погіршення туристичної привабливості країни</i>	У міжнародному рейтингу туристичної конкурентоспроможності Україна посіла 88 місце серед 149 країн світу, втративши 10 позицій [11].
<i>Скорочення платоспроможного туристичного попиту</i>	Зменшення доходів громадян при одночасному підвищенні собівартості туристичних послуг внаслідок інфляційних процесів. За результатами опитування соціологічної групи "Рейтинг" у 2022 році 63% українців зафіксували погіршення свого матеріального становища [12]

Джерело: авторська розробка.

Рівень екологічної деградації території, стан флори та фауни у заповідних територія, які знаходяться під тимчасовою окупацією, без належного догляду

триватиме невизначений термін з причин політико-правової невизначеності ситуації. Неможливо спрогнозувати, чи регіон або залишиться прикордонним порубіжжям,

або стане зоною можливого збройного протистояння. На даний час, бойові дії охопили третину площ природно-заповідного фонду України [10], що знаходяться на території Харківської, Луганської, Донецької, Херсонської, Запорізької та інших областей. Активні бойові дії створюють численні обмеження для природоохоронної діяльності на тимчасово окупованих територіях. У випадку військово-політичних збройних конфліктів сфера туризму не може повноцінно розвиватися, поки не припиниться загроза туристам.

На думку А. Романової (2018) саме політичне становище в країні визначає всі інші динамічні чинники. Кризи, політична нестабільність, милітаризація економіки, посилення туристичних формальностей, зміни курсу валюти – це наслідки політики, які негативно впливають на туризм та на імідж держави. Туристи не мають бажання їхати в країну, де відбуваються активні бойові дії, навіть якщо вони локалізовані в певному регіоні. Неспроможність держави закінчити або тримати під контролем бойові дії на її території негативно змінює імідж країни і не сприяє розвитку в'їзного туризму [13]. Аналогічна ситуація спостерігається і з внутрішнім туризмом в туристичних дестинаціях, в яких не ведуться бойові дії, проте є наближеними до епіцентрів бойових дій.

У тилкових регіонах внутрішній туризм потроху відновлюється, туристичні підприємства організовують тури до західних регіонів нашої країни (Курорти Карпат, м. Львів тощо), екскурсійні тури в музеї та замки. Проте, це в основному короткотривалі тури для внутрішніх туристів. Окрім екскурсій популярними є одноденні тури, під час яких можна провести час на природі, помилуватися парками. Для поїздок обираються райони, де не було активних бойових дій, мінувань чи ракетних обстрілів або отримати дозвіл ДСНС (наприклад у Добропарку поблизу Києва). Внутрішній туризм в умовах війни значно трансформується. Основна увага туристів спрямована на рекреаційний, санаторно-курортний, психологічний,

етнографічний та мілітарний туризм. Багато готелів, санаторіїв, курортних баз у тилу використовуються для прихистку переселенців з зон ведення активних бойових дій і не можуть бути використані за призначенням з метою отримання прибутку.

Нині сфера туризму визначається наступними особливостями: керівництво туристичного бізнесу зосередилося на волонтерстві та перетворенні туристичних хабів на гуманітарні чи волонтерські штаби; на туристичному маршруті повинні бути передбачені бомбосховища та укриття під час повітряної тривоги; повинні бути мінімізовані маршрути навколо режимних об'єктів і військових частин, які можуть стати мішенями ракетних ударів ворога; пляжні та пішохідні тури неможливі через розташування у місцях, де тривають військові дії або зони мінування, розмінування яких, за прогнозами, триватиме кілька років після закінчення війни [14]. Щодо відвідування лісів, а також в'їзду до них транспортних засобів та іншої техніки – це заборонено на весь період дії воєнного стану. Існують перебої у роботі інфраструктури, що проявляється у регулярних відключеннях електропостачання у зв'язку із пошкодженням електростанцій внаслідок ракетних ударів. Станом на січень 2024 року загальна сума прямих збитків, завданих через руйнування та пошкодження цивільної та військової інфраструктури, за даними Київської школи економіки сягає 155 млрд. дол. США [15].

Після завершення військового конфлікту постане питання відновлення економічної діяльності на зруйнованих територіях, а також і реновація туризму. Такі обставини вимагають розробки довгострокових стратегій та механізмів забезпечення передумов сталого економічного зростання вітчизняних туристичних дестинацій.

В Україні поки бракує чіткої державної політики щодо сталого розвитку туристичних територій. На національному рівні відсутні стратегія та програма дій з

визначеними пріоритетами, цілями та індикаторами оцінки прогресу. Дестинації переважно розвиваються хаотично, орієнтуючись на короткострокові економічні вигоди. При цьому недостатньо уваги приділяється екологічним і соціокультурним аспектам розвитку.

Для подолання виокремлених проблем і переходу дестинацій на модель сталого розвитку потрібно задіяти комплекс організаційно-економічних та соціально-психологічних механізмів.

На національному рівні необхідно:

- розробити Стратегію сталого розвитку туризму з чітко окресленими цілями та планом дій на довгострокову перспективу;
- внести зміни до законодавства щодо стимулювання впровадження принципів сталості у туристичній галузі економіки;
- запустити потужну інформаційну кампанію для підвищення обізнаності про переваги сталого розвитку туризму;
- впровадити систему добровільної сертифікації дестинацій за критеріями сталості.

На регіональному та локальному рівнях слід:

- сформувати партнерство між владою, бізнесом і громадами для спільного планування і управління туристичними дестинаціями;
- розробити місцеві стратегії і плани сталого розвитку туризму;
- визначити пріоритетні види туризму згідно зі специфікою туристичних дестинацій і потребами громад;
- стимулювати екоінновації в туристичному бізнесі через фіскальні, кредитні та інші механізми;
- налагодити систему моніторингу впливів туризму на економіку, екологію, соціум;
- розвивати туризм як інструмент ревіталізації територій та залучення інвестицій;
- впроваджувати програми екоосвіти і популяризації сталої поведінки серед туристів і жителів;
- розбудовувати "зелену" інфраструктуру та покращувати доступність туристичних дестинацій.

Таблиця 2. SWOT-аналіз проблем і можливостей сталого розвитку туристичних дестинацій в Україні

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Багаті рекреаційні ресурси • Зручне географічне розташування країни • Сприятливий клімат • Багата культурно-історична спадщина • Доступний рівень цін • Швидкий рівень окупності вкладеного капіталу у порівнянні з іншими галузями 	<ul style="list-style-type: none"> • Безпековий ризик • Ускладнення туристичної логістики, відсутність можливості використання повітряного простору • Високий рівень тінізації туристичних послуг • Нестача кваліфікованих кадрів • Зниження рівня доходів населення • Слабка співпраця стейкхолдерів • Низька екоосвідомість • Відсутність державної стратегії сталого розвитку туризму
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Інтеграція до європростору • Розширення номенклатури послуг • Розвиток сільських територій • Розвиток інноваційних технологій • Диверсифікація туристичної пропозиції за рахунок різних видів туризму (військового, воєнного-історичного, подієвого, екстремального туризму тощо). • Побудова нових туристичних маршрутів із врахуванням заходів безпеки. 	<ul style="list-style-type: none"> • Військові дії на півдні та сході країни • Руїнування туристичної інфраструктури • Висока вартість кредитів для розвитку туристичного бізнесу • Втрати зацікавленості з боку іноземних туристів та інвесторів • Скорочення населення у зв'язку із еміграцією та внутрішньою міграцією • Надмірна комерціалізація культури • Збільшення навантаження на довкілля • Конфлікти з місцевими громадами

Джерело: авторська розробка

Забезпечення сталого розвитку туристичних дестинацій є важливою умовою їх довгострокової життєздатності та конкурентоспроможності. Аналіз світового досвіду показав, що провідні туристичні країни вже активно впроваджують цілі сталості в політику управління дестинаціями. Натомість в Україні перехід до моделі сталого туризму наразі відбувається досить повільно. Для прискорення цього процесу необхідні скоординовані дії держави, місцевої влади, бізнесу та громад щодо стратегічного планування, імплементації та моніторингу сталого розвитку дестинацій.

Висновки.

1. Нестабільна політична ситуація, розгортання повномасштабної війни та анексія окремих областей в Україні привели до руйнування туристичної інфраструктури, частина територій країни стала не придатною для використання з туристичною метою. У результаті це спричинило зменшення туристичних потоків, втрати позицій на ринку туристичних послуг і великих збитків.

2. Туризм як сфера економіки у своєму розвитку орієнтується на споживача. Внутрішній туризм в умовах війни значно трансформується. Основна увага туристів спрямована на рекреаційний, санаторно-курортний, психологічний, етнографічний та мілітарний туризм. Потреби у пригодах, пошук нових вражень підштовхнули розвиток військового та екстремального туризму, який останнім часом набирає популярності в Україні.

3. Туристична діяльність під час війни стикається з певними проблемами, зокрема: погіршенням туристичної привабливості країни, зниженням рівня безпеки туристів,

скороченням туристичних потоків, зниженням платоспроможного туристичного попиту, зменшенням надходжень до бюджету від туризму, порушенням логістики туристичних потоків, руйнуванням туристичної інфраструктури, дефіцитом кваліфікованих кадрів і згортанням туристичних програм.

3. Стратегічне управління туристичними дестинаціями в Україні залежить від низки факторів: тривалості війни, масштабу руйнувань інфраструктури та швидкості її відбудови у післявоєнний період, переорієнтації туристичної галузі у період війни з зовнішнього на внутрішній туризм на тилкових територіях, міграційних процесів, рівня доходу населення, вміння ефективно використовувати маркетингові технології для залучення іноземних туристів на тлі підвищеної зацікавленості іноземців до України, залучення іноземних інвестицій. Ключовим фактором стане визначення місця туризму у стратегії відбудови України і в який спосіб буде організовано процес контролю за використанням фінансових ресурсів виділених на її реалізацію.

4. Для подолання виокремлених проблем і переходу туристичних дестинацій на модель сталого розвитку потрібно задіяти комплекс організаційно-економічних та соціально-психологічних механізмів. Забезпечення сталого розвитку дестинацій є важливою умовою їх довгострокової життєздатності та конкурентоспроможності.

Для прискорення цього процесу необхідні скоординовані дії держави, місцевої влади, бізнесу та громад щодо стратегічного планування, імплементації та моніторингу сталого розвитку дестинацій.

Література:

1. Ткачук, Л. М. (2015). Актуальні тенденції розвитку туризму в Україні: геополітичний контекст. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. Серія 4: Географія і сучасність: зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 33. С. 233–243.
2. Williams, N. L., Wassler, P., & Fedeli, G. (2023). Social representations of war tourism: A case of Ukraine. *Journal of Travel Research*, 62(4), 926-932.

3. Dolnicar, S. & McCabe, S. (2022), "Solidarity tourism - How can tourism help the Ukraine and other war-torn countries?" *Annals of Tourism Research*, 94,1–4, available at: <https://doi.org/10.31235/osf.io/4vcpz> (Accessed 10 April 2024).
4. Simpson, J. J., & Schuler Scott, A. (2023). Enemy of my enemy is my friend: War volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 101(C).

5. Державне агентство розвитку туризму (2022). 4,2 млн. іноземців та 14,7 млн. українців: дані про перетин державного кордону за 2021 рік. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/4-2-mln-inozemciv-ta-14-7-mln-ukrayinciv-dani-pro-peretin-derzhavnogo-kordonu-za-2021-rik> (дата звернення: 10 квітня 2024)
6. Економічна правда (2023) «Дані Держприкордонслужби та ООН щодо українців, які покинули країну, відрізняються вдвічі – Opendatabot», URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/16/703274> (Дата звернення: 15 квітня 2024 р.).
7. Відвідайте Україну сьогодні (2024). «Скільки іноземців в'їхало в Україну у 2023 році та з яких країн вони прибували найчастіше?». URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3270/how-many-foreigners-entered-ukraine-in-2023-and-from-which-countries-did-they-come-most-often>. (Дата звернення: 16 квітня 2024).
8. Фінансовий клуб (2024). «Податки з туризму в Україні повернулися на довоєнний рівень». URL: <https://finclub.net/ua/news/podatky-vid-turizmu-v-ukraini-povernulysia-na-dovoiennyi-riven.html>. (Дата звернення: 17 квітня 2024 р.).
9. Міністерство культури та інформаційної політики України (2024). «Внаслідок російської агресії в Україні пошкоджено 1062 пам'ятки культурної спадщини», URL: <https://mcip.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdalo-1062-pamyatku-kulturnoyi-spadshhyny/> (Дата звернення: 18 квітня 2024).
10. Верховна Рада України онлайн: Офіційний веб-портал Верховної Ради України (2022) «Збережемо природно-заповідний фонд України», URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220659.html> (Дата звернення: 20 квітня 2024 р.).
11. The world bank (2021) «Travel & Tourism Competitiveness Index, 1-7 (best)», available at: [https://prosperitydata360.worldbank.org/en/indicator/WEF+TTCI+TTCI\(Accessed 18 April 2024\)](https://prosperitydata360.worldbank.org/en/indicator/WEF+TTCI+TTCI(Accessed 18 April 2024)).
12. Дзеркало тижня (2022). «Гірший фінансовий стан понад 60% українців – опитування». URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/u-ponad-60-ukrajintsiv-pohirshilosja-materialne-standovichche-opituvannja.html> (Дата звернення: 19 квітня 2024 р.).
13. Романова, А. А. (2018). «Управління розвитком туризму в умовах збройних конфліктів». Сучасна економіка, вип. 9, С. 93–104. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/9-2018/romanova.pdf> (Дата звернення: 29 квітня 2024).
14. Носирев, О., Деділова, Т. & Токар, І. (2022) Розвиток індустрії туризму та гостинності в українській економічній стратегії постконфліктної реконструкції. Соціально-економічні проблеми і держава (електронний журнал), Вип. 26, вип. 1, стор 55-68.
15. Київська школа економіки (2024) «Загальна сума збитків, завданих Україні через війну, станом на січень 2024 року — \$155 млрд». URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zroslado-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-sichen-2024-roku/> (Дата звернення: 11 травня 2024 р.).